

Slévárenské materiály a progresivní technologie

Termodynamická analýza

?

Termodynamika

Termodynamický děj – jakákoliv změna soustavy spojená se změnou alespoň jedné termodynamické veličiny.

Termodynamická analýza – určí, zda uvažovaný pochod, neklade-li se mu odpor může probíhat a do jakého stupně,

- termodynamicky neuskutečnitelný děj nikdy neproběhne,
- nesleduje ani mechanismus, ani rychlost děje,
- jsme schopni stanovit směr pochodu – zda děj může probíhat.

Metalurgie – ke sledování dějů se používají termodynamické stavové funkce (U , H , S , G a F) = závisí pouze na počátečním a koncovém stavu, nezávisí na cestě, po které se ho dosáhlo.

Termodynamické stavové funkce

- **Vnitřní energie soustavy - U :**

- Změna vnitřní energie soustavy je rovna přivedenému teplu do soustavy a soustavou vykonané práci,
- Q a A nejsou termodynamické funkce.

$$\Delta U = Q - A$$

- **Entalpie - H :**

- je zavedena pro popis izobarických dějů,
- definována jako teplo přivedené soustavě za $p = \text{konst.}$

$$dU = \delta Q - \delta A$$

$$dU = \delta Q - p \cdot dV - V \cdot dp$$

$$H = Q_p = U + p \cdot V$$

$$dH = dU + p \cdot dV + V \cdot dp$$

$p = \text{konst.}$ - tlaková práce ($V \cdot dp$) = 0

tlaková práce ($V \cdot dp$) = 0

Termodynamika

Entalpie - H:

- Termodynamicky je definována jako reakční teplo → podle něho se zjistí zabarvení reakce, tj. je-li teplo ze soustavy uvolňováno nebo spotřebováno.
- Zákon slučovacích a rozkladných tepel: - množství tepla, které se uvolní nebo spotřebuje při vzniku 1 molu sloučeniny z volných prvků za standardních podmínek ($T = 25^\circ\text{C} = 298\text{K}$, $p = 1,01325 \cdot 10^5 \text{ Pa} = 0,1 \text{ MPa}$),
  - slučovací tepla prvků za standardních podmínek = 0, $(\Delta H_{298}^0)_{\text{slučovací}} \text{ [J}\cdot\text{mol}^{-1}]$
  - slučovací tepla sloučenin – při $p = \text{konst.}$ jsou tabelovány.

Hessův zákon: – stanovení reakčních tepel reakcí = závislé na počátečním a koncovém stavu.

$$\Delta H = \Delta H_2 - \Delta H_1$$

- Za standardních podmínek:

$$\Delta H_{298}^0 = \left[\sum n \cdot (\Delta H_{298}^0)_{\text{sluč}} \right]_{\text{produktů}} - \left[\sum n \cdot (\Delta H_{298}^0)_{\text{sluč}} \right]_{\text{výchozích}}$$

Termodynamika

Reakční teplo - je závislé na teplotě a je dáno Kirchhofovým zákonem:

$$\Delta C_p = \frac{d\Delta H}{dT}$$

$$\Delta H_T^0 = \Delta H_{298}^0 + \int_{298}^T \Delta C_p \cdot dT$$

- $\Delta H < 0$ ($H_2 < H_1$) – exotermická reakce – teplo se při reakci uvolňuje,
- $\Delta H > 0$ ($H_2 > H_1$) – endotermická reakce – teplo se při reakci spotřebovává.

Termodynamika

- **Entropie - S:** - je mírou samovolnosti dějů, mírou neuspořádanosti soustavy.
  - Je tím větší, čím je pochod nevratnější, resp. čím samovolněji probíhá.
  - V izolované soustavě (v soustavě, která nevyměňuje s okolím žádnou energii, ani teplo, ani práci) se entropie nemění = vratný pochod,
  - Pokud entropie vzrůstá = nevratný děj.
  - Nejmenší entropie (nulová) = u tuhých látek při absolutní 0,
  - s rostoucí teplotou roste i entropie (největší entropii mají plyny).
  - *Termodynamická rovnováha = zastavení děje* $S = \max.$, $dS = 0$ a $d^2S < 0$

$$dS = \frac{\delta Q}{T} \qquad \delta Q = dH = \Delta C_p \cdot dT$$

$$dS = \frac{\delta Q}{T} = \frac{dH}{T} = \frac{\Delta C_p}{T} \cdot dT$$

Termodynamika

Entropie - S:

- Je uváděna v tabulkách pro jeden mol látky při standardních podmínkách.
- Změna entropie při chemické reakci:

$$\Delta S_{298}^0 = \left[\sum n \cdot S_{298}^0 \right]_{\text{produktů}} - \left[\sum n \cdot S_{298}^0 \right]_{\text{výchozích}}$$

$$\Delta S_T^0 = \Delta S_{298}^0 + \int_{298}^T \frac{C_p}{T} \cdot dT$$

Termodynamika

- **Gibbsova energie - G:** - termodynamická stavová funkce definovaná při p, T = konst.
  - Volná entalpie = izotermě-izobarní potenciál.
  - Část energie, která může být ze soustavy uvolněna a která může konat práci za podmínek p, T = konst.
  - Hodnotí průběh a rovnováhu dějů (zda děje probíhají nebo dospěly k rovnováze).
  - Děj může probíhat pokud G klesá nebo $dG < 0$,
  - *Zastavení děje = rovnováha je dána minimem G, tj. $dG = 0$, $d^2G > 0$.*

$$G = H - T \cdot S$$

Vázaná energie, která se nemůže ze soustavy uvolnit, protože se spotřebovává na existenci soustavy.

- Změna Gibbsovy energie za standardních podmínek:

$$\Delta G_{298}^0 = \Delta H_{298}^0 - 298 \cdot \Delta S_{298}^0$$

$$\Delta G_T^0 = \Delta H_T^0 - T \cdot \Delta S_T^0$$
- Pokud $\Delta G > 0$, není splněna termodynamická podmínka pro průběh děje = reakce nemůže zleva doprava probíhat.

Termodynamika

Prvek, sloučenina	Atomová, molekul. hmotnost	Modifikační přeměna		Tání		Vypařování		Tepelné kapacity $C_p = a + b \cdot T + c \cdot T^{-2}$ [J/mol·K]				Slučovací entalpie (ΔH_{298}°) _{sl} [J/mol]	Standardní entropie S_{298}° [J/mol·K]
		$t_{př}$ [°C]	$\Delta H_{př}$ [J/mol]	$t_{tá}$ [°C]	$\Delta H_{tá}$ [J/mol]	t_{vyp} [°C]	ΔH_{vyp} [J/mol]	a	$b \cdot 10^3$	$c \cdot 10^{-5}$	Teplotní rozmezí [K]		
											298 - $T_{tá}$		
Ag (s)	107,87			960,8	11 260			23,97	5,28	-0,25	298 - $T_{tá}$	0	42,70
Ag (l)						2200	251 160	30,56	-	-	$T_{tá} - 1600$	0	
Ag ₂ O (s)	231,74							55,51	29,47	-	298 - 500	- 26 550	121,81
Al (s)	26,98			659	10 460			20,68	12,39	-	298 - $T_{tá}$	0	28,33
Al (l)						2500	291 350	29,30	-	-	$T_{tá} - 1273$	0	
Al ₂ O ₃ (s)	101,96			2050	108 840			114,61	12,89	-34,33	298 - 1800	-1675 660	51,07
Au (s)	196,97			1063	12 850			23,69	5,19	-	298 - $T_{tá}$	0	47,47
Au (l)						2950	343 950	29,30	-	-	$T_{tá} - 1600$	0	
Be (s)	9,01			1284	11 720	2400	308 930	19,00	8,87	-3,43	298 - 1173	0	9,54
BeO (s)	25,01			2530	71 180	4120	470 920	35,37	16,74	-13,27	298 - 1175	- 598 980	14,11
Bi (s)	208,98			271,3	10890			18,79	22,60	-	298 - $T_{tá}$	0	56,93
Bi (l)						1680	179 160	31,39	-	-	$T_{tá} - 1300$	0	
Bi ₂ O ₃ (s)	465,96			817	28 470			103,56	33,48	-	298 - 800	- 578 090	151,11
C(s,grafit)	12,01			4700	138 170			17,16	4,27	-8,79	298 - 2300	0	5,73
C(s,diam.)								8,72	13,23	- 6,19	298 - 1200	1900	2,38
CH ₄ (g)	16,03							23,25	47,89	-1,93	298 - 1500	- 78 890	184,39
CO (g)	28,01							32,99	4,08	-0,46	298 - 2500	-110 550	197,49
CO ₂ (g)	44,01							44,16	10,50	-8,53	298 - 2500	-393 690	213,74

Příklad

Na základě výpočtu z minulého cvičení:

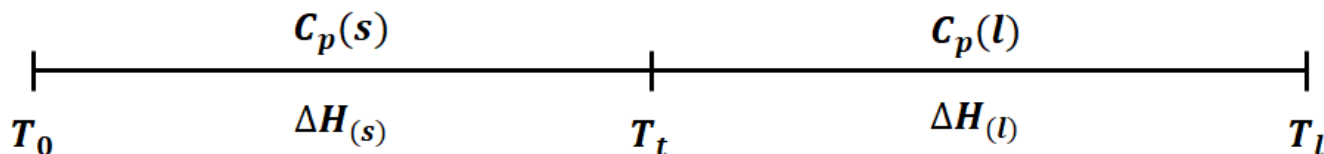
$$\Delta C_p = -39,74 + 31,15 \cdot 10^{-3} \cdot T + 10,12 \cdot 10^5 \cdot T^{-2} \quad \text{platí pro interval [298 - 933 K]}$$

$$\Delta C_p^* = -22,5 + 6,37 \cdot 10^{-3} \cdot T + 10,12 \cdot 10^5 \cdot T^{-2} \quad \text{platí pro interval [933 - 1273 K]}$$

	$\Delta H_{\text{tání}} [\text{J.mol}^{-1}]$	$(\Delta H_{298}^0)_{\text{slučovací}} [\text{J.mol}^{-1}]$	$S_{298}^0 [\text{J.mol}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}]$
Al_2O_3		-1 675 660	51,07
CO		-110 550	197,49
Al	10 460	0	28,33
CO_2		-393 690	213,74

Příklad

ENTALPIE = změna entalpie ΔH při standardních podmínkách:

- Ohřev 1 molu látky:
$$\Delta H = \Delta H_{(s)} + \Delta H_{tání} + \Delta H_{(l)} = \int_0^{T_{ání}} C_{p(s)} dT + \Delta H_{tání} + \int_{T_{ání}}^{T_l} C_{p(l)} dT$$
- Za standardních podmínek:
$$\Delta H_{298}^0 = \left[\sum n \cdot (\Delta H_{298}^0)_{sluč} \right]_{produktů} - \left[\sum n \cdot (\Delta H_{298}^0)_{sluč} \right]_{výchozích}$$

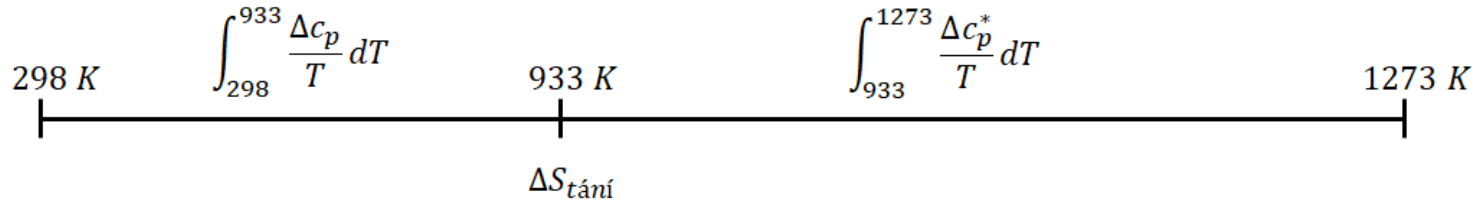
$$\Delta H_{1273}^0 = \Delta H_{298}^0 + \int_{298}^{933} (\Delta a + \Delta b \cdot T + \Delta c \cdot T^{-2}) \cdot dT + n \cdot \Delta H_{tání} + \int_{933}^{1273} (\Delta a^* + \Delta b^* \cdot T + \Delta c^* \cdot T^{-2}) \cdot dT$$

- Pokud $\Delta H < 0$, ($H_2 < H_1$) .... Reakce je exotermická,
- Pokud $\Delta H > 0$, ($H_2 > H_1$) .... Reakce je endotermická.

Příklad

ENTROPIE:
$$\Delta S_{298}^0 = \frac{\Delta H_{tání}}{T_{tání}}$$

Změna entropie za standardních podmínek:
$$\Delta S_{298}^0 = [\sum n \cdot S_{298}^0]_{\text{produktů}} - [\sum n \cdot S_{298}^0]_{\text{výchozí}}$$

$$\Delta S_{1273}^0 = \Delta S_{298}^0 + \int_{298}^{933} \frac{C_p}{T} \cdot dT + n \cdot \frac{\Delta H_{tání}}{T_{tání}} + \int_{933}^{1273} \frac{C_p^*}{T} \cdot dT$$

$$\Delta S_{1273}^0 = \Delta S_{298}^0 + \int_{298}^{933} \frac{(\Delta a + \Delta b \cdot T + \Delta c \cdot T^{-2})}{T} \cdot dT + n \cdot \frac{\Delta H_{tání}}{T_{tání}} + \int_{933}^{1273} \frac{(\Delta a^* + \Delta b^* \cdot T + \Delta c^* \cdot T^{-2})}{T} \cdot dT$$

Příklad

GIBBSOVA ENERGIE

- změna ΔG za standardních podmínek: $\Delta G_{298}^0 = \Delta H_{298}^0 - 298 \cdot \Delta S_{298}^0$

$$\Delta G_T^0 = \Delta H_T^0 - T \cdot \Delta S_T^0$$

- Pokud $\Delta G > 0 \rightarrow$ není splněna termodynamická podmínka pro průběh děje, reakce nemůže v uvažovaném směru probíhat.

Děkuji za pozornost